Núria Vidal Robau

Premi de Recerca
Vila de Palamós
2008-2009

LA MEDICINA DEL SEGLE XX A PALAMÓS

2

AJUNTAMENT DE PALAMÓS
Àrea de Cultura i Patrimoni

S A M P
Servei d'Arxiu Municipal de Palamós

CAJA MADRID

LA MEDICINA DEL SEGLE XX A PALAMÓS

El quadern que us presentem és el segon número d'una col·lecció que edita l'Ajuntament de Palamós amb la voluntat de difondre els treballs guanyadors del Premi de Recerca Vila de Palamós. Aquest exemplar conté el resum del treball guanyador de la novena convocatòria del Premi de Recerca Vila de Palamós elaborat per Núria Vidal Robau en el 2n curs de batxillerat a l'Escola Vedruna. El treball original el podeu consultar de forma íntegra al Servei d'Arxiu Municipal de Palamós, i l'eix cronològic, un document gràfic annex al treball el podeu trobar, a més, al web de l'Ajuntament de Palamós www.palamos.cat.

Premi de Recerca
Vila de Palamós
2008-2009

Núria Vidal Robau (Palamós 1991)
Ha viscut la seva infància i joventut a Palamós on ha cursat primària, ESO i batxillerat a l'Escola Vedruna. Actualment estudia el grau de Medicina a la Universitat de Barcelona – campus de Bellvitge. La seva família està i ha estat vinculada a l'exercici de la medicina a Palamós, d'aquí la seva inclinació per aquesta matèria, especialment per la cirurgia. Treballadora i perseverant, és aficionada a l'atletisme i a la natació. Ha format part de l'Agrupament Escolta Palamosí.

AJUNTAMENT DE PALAMÓS
Àrea de Cultura i Patrimoni

SAMP
Servei d'Arxiu Municipal de Palamós

CAJA MADRID

LA MEDICINA DEL SEGLE XX A PALAMÓS

1 Introducció 2

2 La medicina del segle XX a Palamós 2

2.1. Abans de la guerra 1900-1935
- 2.1.1. La vila de Palamós 2
- 2.1.2. Situació de la medicina 2
- 2.1.3. Organització sanitària a Espanya 3
- 2.1.4. Palamós i la medicina 4

2.2. Guerra i postguerra
- 2.2.1. La vila de Palamós 5
- 2.2.2. Situació de la medicina 5
- 2.2.3. Organització sanitària 5
- 2.2.4. Palamós i la medicina 6

2.3. Transició i democràcia 1975-2000
- 2.3.1. La vila de Palamós 8
- 2.3.2. La situació de la medicina 9
- 2.3.3. Organització sanitària a Espanya 9
- 2.3.4. Palamós i la medicina 9

3 Fitxes 12

3.1. Metges
- 3.1.1. Dr. German Roselló Parlerís 13
- 3.1.2. Dr. Ricard Benach i Sonet 13
- 3.1.3. Dr. Manuel Arana Vallés 14
- 3.1.4. Dr. Josep Figa Oliu 14
- 3.1.5. Dr. Francesc Dalmau Norat 14
- 3.1.6. Dr. Rafael Soler Sala 15
- 3.1.7. Dr. Josep Marsillach Cama 16
- 3.1.8. Dr. Josep Robau Barnés 16
- 3.1.9. Dr. Joan Ballester Font 16
- 3.1.10. Dr. Josep Galí Bosch 17
- 3.1.11. Dr. Santiago Terol Piqueras 17
- 3.1.12. Dr. Toni Jané Jaudrés 17

3.2. Llevadores
- 3.2.1. Sra. Maria Rosa Moliner 18
- 3.2.2. Sra. Matilde Ribas Peix 18
- 3.2.3. Sra. Margarita Adroher 18

3.3. Infermeres
- 3.3.1. Sra. Dolors Sarrinat Hospital 19
- 3.3.2. Sra. Maria Antonia Fuster 20

3.4. Religioses
- 3.4.1. Religioses de l'orde de Sant Josep 20
- 3.4.2. Sra. Màxima Santamarina Miguel 20

3.5. Administrativa
- 3.5.1. Sra. Lídia Garcia Quera 20

3.6. Metges de Palamós en el registre del CMG 20

4 Conclusions 21

5 Opinió personal 22

6 Llistat d'abreviatures 22

7 Bibliografia 23

8 Agraïments 24

1 Introducció

A casa sempre he sentit a parlar de l'avi Josep. Encara ara, a vegades, trobo gent que m'explica anècdotes de les visites que els feia el Dr. Robau.

Totes aquestes històries em despertaven curiositat. Volia saber què feia especials els metges d'abans i per què tothom els recordava d'una manera tan tendra.

Quan a l'escola ens varen parlar del treball de recerca, ens aconsellaren aprofundir en temes que ens poguessin servir en un futur. El que vaig tenir molt clar des del principi és que el meu treball tractaria de medicina. Vull ser metgessa.

El millor que podia fer per apropar-me a l'avi i al món al qual m'agradaria dedicar-me era fer un treball de la medicina del segle XX a Palamós.

Volia fer alguna cosa que no hagués fet ningú, que fos útil. És possible que la història de la medicina a Palamós s'hagi tractat, però les vides dels que l'han "escrit" no resten enlloc.

He fet el treball a partir de llibres d'història de la vila, documents referits als diferents organismes sanitaris existents i, sobretot, de xerrades amb persones que han viscut aquesta història de primera mà.

Hi ha un capítol que m'agrada especialment: el recull de fitxes. Aquest apartat és, potser, la part més entranyable i humana del treball.

Per últim voldria agrair la col·laboració a totes aquestes persones que, molt amablement, m'han ofert el seu temps. També vull aprofitar per demanar disculpes a tots aquells que han format part d'aquesta història i no apareixen en el treball. L'he fet amb la millor intenció i tot oblit és involuntari.

Espero que us agradi.

2 La medicina del segle XX a Palamós

2.1. Abans de la guerra 1900-1935

2.1.1. La vila de Palamós

La vila de Palamós a principis del segle XX tenia cap a 6.135 habitants empadronats que vivien majoritàriament al nucli urbà. Es dedicaven a la pagesia, la ramaderia, la indústria del suro, la pesca i el comerç familiar.

Les condicions laborals i de vida eren precàries. La primavera de 1903 es va detectar el primer malalt de tuberculosi a Palamós.La desnutrició i la manca d'higiene afavorien l'existència d'epidèmies de tifus i còlera i impedien frenar la tuberculosi.

2.1.2. Situació de la medicina

Tot i els avenços de la medicina al llarg del segle XIX (anestèsia, raigs X i vacuna de la verola),i els que hi hagueren a principis del segle XX (hormones, electrocardiògraf, identificació dels grups sanguinis, estudi de la diabetis, aïllament de la insulina, descobriment de la penicil·lina el 1929, i administrament de la primera sulfamida el 1935), la situació de la medicina encara era molt precària i rudimentària.

A falta de recursos, els metges eren grans empiristes i es basaven en l'exploració i observació dels pacients.

Els farmacèutics havien de preparar les seves pròpies medicines i les fórmules magistrals que receptaven els metges.

A banda, existien els anomenats guaridors als quals s'atribuïa el do de curar amb les mans o amb l'ajut d'herbes.

2.1.3. Organització sanitària a Espanya

Al segle XIX l'Estat espanyol va prendre una sèrie de mesures respecte a la salut pública de la població, que es recollien en la Llei de beneficència social de 1822, segons la qual els ajuntaments eren els responsables de la salut pública del poble, atenien les famílies pobres i contractaven facultatius titulars per fer aquestes tasques.

La sanitat se sostenia a través dels hospitals dels pobres, les entitats que protegien els treballadors i el metge rural.

Els hospitals de pobres

Centres dirigits per germanes d'ordes religiosos i destinats a oferir asil i medicina de beneficència. N'hi havia als pobles més importants.

Entitats destinades a protegir els treballadors

A mitjan segle XVIII els treballadors s'organitzen en societats per protegir-se en cas de malaltia, invalidesa o atur.

Hi havia dos tipus de societats:

• els montepíos, que cobrien l'assegurança de supervivència, la de vellesa o la d'invalidesa. De 1919 a 1947 l'Estat els va absorbir dins de l'Instituto Nacional de Previsión.

• les societats de socors mutus, formades per obrers i que cobrien riscos de curta durada. Van donar lloc a les mútues.

El metge rural

Professional amb una àmplia formació (tenia coneixements d'obstetrícia, cirurgia, anestesiologia i epidemiologia), la qual cosa li permetia actuar en tot tipus de situacions.

Tenia una relació íntima amb la família del malalt. Per fer els seus diagnòstics es basava en l'exploració i interrogació del pacient, al qual receptava fórmules magistrals que obtenia del farmacèutic.

El metge rural es desplaçava a peu, amb bicicleta o amb tartana, amb el seu maletí que contenia el material indispensable per solucionar tot tipus d'urgències.

Els seus pacients podien ser de tres tipus:

• els que pagaven les visites mèdiques.

• els aconductats, que pagaven "iguales": quotes mensuals que la família pagava per tenir atenció mèdica.

• els malalts de beneficència, que havien de ser atesos pel metge titular contractat per l'Ajuntament.

Tintura de iode preparada per Josep Maria Prat a la seva farmàcia, a petició del Dr. Benach

Església de Nostra Sra. del Carme

2.1.4. Palamós i la medicina

La medicina a Palamós també estava sostinguda per l'hospital dels pobres, les mútues i els metges rurals.

L'hospital dels pobres

Segons la Carta Pobla, Palamós era vila reial i per això podia gaudir d'un hospital.

El 1538 els frares agustins van construir un nou convent al lloc on es trobava l'hospital i van deixar la vila sense aquesta institució tan necessària.

Mossèn Miquel Costa va fer-se càrrec del problema i en el seu testament (1761) encomanava la construcció de l'hospital de Palamós juntament amb la capella dedicada a la Mare de Déu del Carme. L'hospital havia d'estar regit per un organisme compost per:

- El rector de la parròquia de Palamós
- Dos representants de la comunitat de preveres
- Dos representants de l'Ajuntament

La construcció de l'hospital, ubicat a l'actual carrer Mn. Miquel Costa, es va acabar el 1771.

L'any 1912 es va reformar i el senyor Josep Tauler i Servià va donar i equipar un pavelló independent, per a malalties infeccioses.

Al cap de tres anys el centre va ser declarat de beneficència particular i es va redactar un reglament que establia un patronat mixt.

Les mútues

Les mútues més conegudes a la zona de Palamós i del Baix Empordà eren:

- La Quinta de Salud la Alianza, mutualidad de previsión social. Avui es coneix amb el nom de l'Aliança.
- Mutual Corchera, mútua industrial i mercantil d'assegurances contra accidents laborals.
- Hermandad Unión Palamosense (Germandat de la Unió Palamosina)

Els protagonistes de l'època

Els protagonistes de la medicina del primer terç de segle a Palamós foren:

- Dr. Arana (metge rural)
- Dr. Benach (metge rural i APD de Sant Joan)
- Dr. Rosselló (metge rural i APD de Palamós)
- Dr. Figa (metge rural)
- religioses de Sant Josep, encarregades de la infermeria de l'hospital dels pobres
- la llevadora Francisca Català

Els usuaris

Els vilatans podien accedir a la sanitat pagant la visita, una "iguala" o quota mensual. Els que no s'ho podien permetre, podien ser atesos pel metge titular a l'hospital, si estaven empadronats com a pobres.

2.2. Guerra i postguerra 1936-1974

2.2.1. La vila de Palamós

Durant la Guerra Civil (1936-1939) les tropes del general Franco van bombardejar contínuament la vila de Palamós i nombrosos edificis, entre ells l'hospital dels pobres, van ser destruïts.

L'any 1940 Franco va emprendre la reconstrucció de la vila i dos anys després el municipi de Sant Joan es va annexionar a Palamós.

La postguerra fou una època difícil en què la fam predominava. El racionament, els "estraperlistes" i el mercat negre eren les noves formes a què la societat hagué d'habituar-se fins a meitat dels anys 50.

Durant els 60 dos fets socials marcaren les famílies catalanes i les de Palamós també:

• la immigració, sobretot provinent del sud d'Espanya, va tenir un gran impacte. El nombre d'empadronats va augmentar considerablement en un any: de 8.014 el 1964 es passà a 8.988 el 1965.

• el boom turístic comportà un canvi important en l'economia i la vida de la Costa Brava.

2.2.2. Situació de la medicina

Després de la Guerra Civil, es produïren importants avenços mèdics: el català J. Trueta desenvolupà el "Closed Method" per a tractar les ferides de guerra (1938); Watson i Crick van descriure l'estructura de la doble hèlix de l'ADN (1953); i Ch. Barnard realitzà el primer trasplantament del cor humà (1967).

També aparegueren vacunes com la de la poliomelitis i antibiòtics com l'estreptomicina per a la tuberculosi; sorgeixen nous aparells de tractament com el marcapassos, i es milloren els aparells de diagnòstic fins a arribar al TAC.

L'any 1948 es fundà l'Organització Mundial de la Salut (l'OMS): autoritat directiva i coordinadora de l'acció sanitària de les Nacions Unides, responsable dels assumptes sanitaris mundials.

2.2.3. Organització sanitària a Espanya

El període de la Guerra Civil fou difícil i l'organització sanitària va quedar estancada. Així doncs, en acabar la Guerra la sanitat a Espanya encara se sostenia amb els hospitals de pobres, les entitats de protecció dels treballadors i el metge rural.

L'any 1939 la protecció social era una barreja d'assegurances socials per cobrir diferents aspectes : accidents de treball, jubilació, etc.

L' Instituto Nacional de Previsión s'encarregava de l'assistència sanitària i de la resta d'assegurances socials. Com que l'Estat (INP) no tenia prou infraestructures ni personal per fer els tràmits de malaltia, invalidesa, baixa per accident, etc. va demanar a les mútues ja consolidades que portessin les estadístiques.

El 1942 es va implantar el Seguro Obligatorio de Enfermedad (SOE), la futura Seguretat Social, que va funcionar des de 1944 fins a 1963, etapa en què es desenvoluparen els ambulatoris.

Els centres d'atenció ambulatòria del SOE eren:

• Ambulatoris (a les grans ciutats) amb especialistes i mitjans de diagnòstic.

• Consultoris urbans (als pobles i ciutats): amb metges generals i pediatres.

• Metges titulars: depenien dels ajuntaments, però a partir d'aleshores passen a dependre de la Seguretat Social.

Tots els treballadors tenien una cartilla amb un metge assignat per a la família. Cada metge tenia una llista de població assignada i el seu sou depenia del nombre de cartilles que tenia.

El 1963 va aparèixer la Llei de bases de la Seguretat Social amb l'objectiu d'implantar un model unitari i integrat de protecció social, amb una base financera de repartiment, gestió pública i participació de l'Estat en el finançament. Tres anys més tard,el 1966, apareix la Llei general de la Seguretat Social.

Entre el 1963 i el 1975 la Seguretat Social es va expandir. Aquesta etapa va estar marcada pel desenvolupament dels grans hospitals a les ciutats. Va aparèixer un nou tipus de malalt, el que cotitzava a la Seguretat Social.

2.2.4. Palamós i la medicina

El segon terç de segle Palamós va estar marcat per la construcció de l'hospital nou, l'aparició del primer consultori i l'inici de la primera clínica privada al poble.

Quan l'hospital nou va entrar en servei, l'hospital provisional del poble al carrer Molins, núm. 30 va deixar de fer la funció d'hospital provisional, però va seguir essent el Dispensari de la Germandat de la Unió Palamosina. Més endavant es va convertir en el primer consultori de la vila. A banda de tot això, va aparèixer la Clínica del Baix Empordà.

Hospital provisional (carrer Molins, 30)

L'any 1938, en plena Guerra Civil, Palamós va ser bombardejat i una explosió va causar grans danys a l'edifici de l'hospital. Els malalts i les religioses es van traslladar a l'hospital de Palafrugell. En acabar la guerra, el senyor Tauler i Servià va oferir la seva casa del carrer Molins, número 30 com a hospital.

Hospital Fundació Miquel Costa (carrer Hospital)

L'any 1941 l'Ajuntament demanà a l'Estat una compensació pels danys dels bombardejos i així, entre 1946 i 1948 es va construir el nou edifici de l'hospital, que entrà en servei el 1952. Concebut com a centre benèfic, compaginava la funció d'asil de vells amb la de clínica mèdica.

L'hospital tirava endavant gràcies a donacions diverses: llegats, aportacions particulars, recaptacions populars, etc.

Inicialment, l'edifici destinat a hospital tenia 38 llits i estava dividit en dos grans sales: la d'homes i la de dones. Més endavant es van dividir en habitacions dobles i senzilles. L'any 1954 s'hi van incorporar quiròfans i equipament radiològic.

Poc després, es van establir concerts amb la Germandat de la Unió Palamosina i amb la Quinta de Salut l'Aliança perquè especialistes d'aquestes mútues visitessin a l'hospital de Palamós un cop a la setmana.

Els serveis que oferia l'hospital (conegut popularment com l'hospital nou) eren:

- Parts assistits per les llevadores Maria Rosa Moliner, Matilde Peix i Margarita Adroher. Si el part es complicava, s'avisaven els metges Dr. Galí, Dr. Robau, Dr. Marsillach, Dr. Soler o Dr. Dalmau.
- Visites concertades amb especialistes de Girona: un traumatòleg, un otorinolaringòleg, un psiquiatre, un oftalmòleg (Dr. Tibau), un cirurgià i un ginecòleg (Dr. Sabrià).
- Petita cirurgia com ara apendicitis o amigdalectomia a càrrec d'alguns especialistes de Girona i el Dr. Marsillach.
- Urgències.

Hospital acabat de construir

Les condicions de l'hospital eren molt precàries. Per exemple, es reutilitzaven les gases. Un cop usades, les germanes les rentaven i les esterilitzaven per ser reutilitzades. També hi havia mancances en el sistema elèctric en cas de tempesta, que es van solucionar agafant l'electricitat de la panificadora del davant, després que una dona morís al quiròfan quan va esclatar una forta tempesta i se'n va anar la llum.

Dispensari (carrer Molins,30)

L'any 1952 la casa del carrer Molins va deixar de fer la funció d'hospital provisional. La Germandat de la Unió Palamosina va llogar el local com a consultori on visitarien els seus especialistes provinents de Girona: Dr. Sabrià (ginecòleg), Dr. Tibau (oftalmòleg) i el Dr. Pascual (pediatre).

Per altra banda, el Dr. Dalmau, a canvi de pagar un lloguer, també va començar a visitar en aquest dispensari en comptes de passar la visita a casa seva.

A part dels metges, la Germandat va contractar Dolors Sarrinat que s'encarregava d'assignar hores als pacients de la mútua, obrir la porta, donar l'envàs clínic o medicaments, donar la canestreta a les parteres, fer l'estadística de visites, baixes i malalties infeccioses dels mutualistes, etc.

Primer consultori (carrer Molins, 30)

El dispensari del carrer Molins, amb el temps es va convertir en el primer consultori de la Seguretat Social a Palamós.

En aquest terç de segle es van dur a terme votacions a les fàbriques i petites empreses de cada municipi per decidir quina seria la mútua que col·laboraria amb l'Institut Nacional de Previsió. La mútua escollida va ser la Germandat de la Unió Palamosina, que s'havia d'encarregar de fer els tràmits administratius propis d'aquest organisme. Aquesta tasca l'efectuaven el secretari Caselles amb l'ajut de Dolors Sarrinat.

El 1955 la Federació de Mutualitats de Catalunya va inaugurar la casa del carrer Molins com a consultori.

En aquest local hi van visitar el Dr. Dalmau, el Dr. Soler, el Dr. Robau, el Dr. Ballester, el Dr. Navarro (primer pediatre fix de Palamós), la Dra. Teresa González (que el va substituir) i com a practicants, la Sra. Juana Ruiz i el Sr. Eusebio Romero.

Els metges visitaven 2,5 hores diàries I feien torns de matí i de tarda.

Clínica del Baix Empordà (carrer Adrià Àlvarez, prop de les cases dels pescadors)

L'any 1957 es va iniciar una clínica privada destinada a ginecologia (parts, avortaments naturals i operacions d'úter) formada per metges, llevadores, infermeres i, quan era necessari, les germanes de l'orde de Sant Josep:

• Metges especialistes en ginecologia: Dr. Sabrià, Dr. Julià, Dr. Riera i Dr. García Delamo

• Metges del poble: Dr. Robau, Dr. Soler, Sr. Dalmau i Dr. Galí

• Llevadores: Margarita Adroher, Matilde Peix i Maria Rosa Moliner

Com que la clínica no va acabar de funcionar, els seus propietaris la van vendre a la Quinta de Salut l'Aliança i aquests, finalment, la van tancar.

Protagonistes de l'època

- Dr. Benach (últims anys d'exercici)

- Dr. Arana (últims anys d'exercici)

- Dr. Rosselló (últims anys d'exercici, APD)

- Dr. Dalmau

- Dr. Soler (APD, quan es va retirar el Dr. Rosselló)

- Dr. Marsillach

- Dr. Robau

- Dr. Ballester

- Dr. Galí

Els metges d'aquesta època estaven entregats totalment a les necessitats dels vilatans set dies a la setmana. Eren coneguts arreu del poble i la gent no dubtava a avisar-los en cas de necessitat.

Els metges seguien treballant pel seu compte fent visites a casa o a domicili i també acudien a l'hospital si els avisaven.

Quan va aparèixer el SOE van haver d'adaptar-se a treballar en equip. Tots els metges, de dilluns a divendres, havien de visitar 2,5 hores a la casa del carrer Molins, 30 i després fer els domicilis.

La guerra afectà també els metges. Un exemple és el cas de l'afer entre el Dr. Benach i el Dr. Rosselló. Abans de la guerra, Palamós i Sant Joan eren municipis separats. El Dr. Rosselló era el titular de Palamós i el Dr. Benach, el de Sant Joan. En ajuntar-se els dos pobles només calia un titular i això va generar un conflicte, que es va resoldre a favor del Dr. Rosselló ja que portava exercint més temps com a metge titular i Palamós era superior en nombre d'habitants.

Llevadores

- Maria Rosa Moliner

- Matilde Peix

- Margarita Adroher

Visitaven a casa seva i a domicili, assistien a parts a l'hospital, a la Clínica del Baix Empordà i a cases particulars.

El paper de les llevadores era important perquè a part d'assistir les parteres, inculcaven hàbits de salut i higiene a tota la família.

Practicants

-J uana Ruiz

- Eusebio Romero

Visitaven a domicili, a casa seva i al consultori del carrer Molins. La seva feina consistia a posar injeccions, prendre la pressió arterial i fer cures.

Altres

- Dolors Sarrinat

- Religioses de l'orde de Sant Josep, encarregades de l'hospital

Usuaris

Els vilatans podien accedir a la sanitat o bé pagant-se una visita privada, una "iguala" o una mútua, si tenien recursos per fer-ho. I si no en tenien, podien ser atesos a l'hospital de beneficència.

Amb l'aparició del SOE (Seguro Obligatorio de Enfermedad) l'any 1944 tots els treballadors que cotitzaven i les seves famílies tenien dret a ser atesos pels metges contractats pel SOE, que a partir de 1963-1966 va esdevenir la Seguretat Social. Si la situació era complicada, el pacient era traspassat als especialistes de Girona.

2.3. Transició i democràcia 1975-2000

2.3.1 La vila de Palamós

El novembre de 1975 va morir Franco i tres anys més tard es va firmar la Constitució espanyola.

L'any 1975 Palamós tenia 11.350 habitants i un bon nivell econòmic, gràcies a les fàbriques com la Vincke, la pesca i el turisme. Malgrat això, el 1991 hi va haver una recessió econòmica i del 1989 al 1995 la pesseta es va devaluar.

Als anys 80 es va construir la depuradora, cosa que va contribuir a la millora del sanejament del poble i a la conservació del medi ambient.

La creació de l'hospital comarcal ens acosta també a la imatge de poble modern. De fet, encara és una de les empreses més grans de la vila.

Al llarg d'aquesta tercera part del segle Palamós deixa de ser un poble rural per convertir-se en un poble modern.

2.3.2. Situació de la medicina

El darrer terç de segle XX es caracteritza pels inimaginables avenços en genètica:

• L'any 1978 va néixer la primera bebè proveta.

• El 1984 neix un bebè a partir d'un embrió congelat.

• L'any 1997 va néixer Dolly, una ovella clonada a partir de cèl·lules adultes.

Per primera vegada va ser eradicada una malaltia humana: la verola. Però els primers casos de SIDA als Estats Units (1981) no van trigar a aparèixer.

Altres fites han estat la cirurgia endoscòpica i la microcirurgia. S'ha arribat a operar el cor d'un fetus en el ventre de la seva mare.

L'any 2000 es va completar el projecte genoma. Aquest és l'elaboració del mapa complet del genoma humà. Això ha obert una nova era, ja que permet estudiar la predisposició dels humans a patir de determinades malalties.

El gran repte del mil·lenni és seguir avançant en el camp científic i saber fer un bon ús d'aquests coneixements, sense perjudicar la pròpia espècie.

2.3.3. Organització sanitària a Espanya

Amb la mort de Franco es van produir molts canvis polítics i socials que van repercutir en la sanitat. L'any 1978 es promulgà una llei per canviar els objectius de la Seguretat Social. Per això es crearen diversos organismes:

- INSALUD (Instituto Nacional de la Salud) : encarregat de la gestió de la salut.
- ISM (Instituto Social de la Marina): encarregat de la gestió dels treballadors del mar.

L'any 1981 l'Estat va transferir les competències de la sanitat a la Generalitat de Catalunya. L'organisme que se'n faria càrrec era l'ICS (Institut Català de la Salut), que tenia com a objectiu apropar la sanitat a tots els usuaris amb l'aplicació del mapa sanitari del conseller de Sanitat de la Generalitat, Ramon Espasa (1979). Aquest mapa era una ordenació sanitària del territori, on constaven les ubicacions dels diversos nivells d'hospitals, centres de salut i consultoris, de manera que cap usuari estigués a més de mitja hora de l'hospital més proper.

El 1984 va començar la reforma de l'atenció primària i dels ambulatoris de la Seguretat Social amb la creació, el 1986, del Sistema Nacional de Salut (SNS). Amb aquests canvis es va crear l'equip d'atenció primària en els consultoris, format per metges, ATS, treballadors socials, auxiliars i coordinadors.La jornada laboral dels metges de capçalera al consultori va augmentar fins a les 8 hores actuals.

El 1989, durant el govern del PSOE amb Felipe González, es va arribar a la cobertura de la sanitat universal i gratuïta.

2.3.4. Palamós i la medicina

Ambulatori (carrer Sant Joan Baptista de la Salle)

L'any 1976 la Seguretat Social de Palamós, fins ara al carrer Molins, es va traslladar al carrer Sant Joan Baptista de la Salle fins que va tancar les portes el juny de 2000.

En aquest ambulatori hi treballaven metges, llevadores, diplomades en infermeria, cel·ladors i administratives. L'ambulatori obria 12 hores diàries, de 8 a 20 h. Per tant, els metges i pediatres feien torns per cobrir matins i tardes.

Els primers metges que hi van treballar són el Dr. Soler, el Dr. Dalmau, el Dr. Robau i el Dr. Galí. Cada un havia de fer una nit de guàrdia a la setmana i es tornaven els caps de setmana.

La seva jornada continuava essent de 2,5 h, però sempre s'allargava perquè es visitava tothom el mateix dia que agafava número. Sortint del consultori, feien els domicilis.

Personal de l'ambulatori en els seus inicis

- Pediatres: el Dr. Harb (matins) i la Dra. Magdalena González (tardes).
- Llevadora:Sra. Maria Rosa Moliner
- Diplomats en infermeria de zona: el Sr. Romero (matins) i el Sr. Bravo (tardes)
- Diplomades en infermeria: Sra. Lourdes Serrallonga (primera cap d'infermeria), Sra. Antònia Fuster i Sra. Nati López
- Administrativa: Sra. Lídia García Quera

SOU

L'any 1982 es va obrir el SOU (Servei Ordinari d'Urgències) en el mateix ambulatori, que s'encarregava de la franja horària de les 17 h a les 9 h de l'endemà, de dilluns a dissabte. Els diumenges i festius cobrien les 24 h. Els metges que el van inaugurar són: Dra. Dolors Benito, Dra. Rosa Gorgot i Dra. Rosa Figueres. A finals de 1983 s'hi incorporaren el Dr. Toni Jané, la Dra. Marisa Ortigosa i el Dr. Alfonso Vicente.

Inspecció

El maig de 1985 va arribar Inspecció al carrer Sant Joan Baptista de la Salle per controlar que tot el que es fes fos correcte. S'analitzava el treball metge per metge: les receptes que feia, la gent que enviava als especialistes, etc.

S'encarregava també del control d'altes i baixes, per evitar que els pacients fingissin algun dolor per aconseguir la baixa i després treballar en algun altre lloc per cobrar doble.

Al començament Inspecció estava formada pel Dr. Zamora (inspector titular), Sra. M. Àngels Puig-Gros (secretària) i Sra. Lídia (administrativa). La següent inspectora fou la Dra. Elisabeth Turú, que va descobrir un frau en el servei d'ambulàncies.

L'última inspectora va ser la Sra. Concepció Morera, que es dedicava sobretot a buscar una explicació a les baixes interminables. Així va descobrir, per exemple, que una dona enverinava el seu marit.

Amb el temps, Inspecció es va encarregar de totes les poblacions compreses entre Sant Feliu i la Bisbal i el consultori va quedar petit. Per això es traslladà al carrer Ample.

De l'any 2000 al 2003 Inspecció va treballar des de l'hospital. Finalment, el 2003 es va decidir que seria el mateix hospital que s'encarregaria d'aquesta tasca.

L'Institut Social de la Marina a Palamós (ISM)

Antigament al port de Palamós hi havia un servei sanitari específic per als pescadors i les seves famílies, creat per alleujar la dificultat dels pescadors per combinar les hores de feina amb anar a l'ambulatori.

La Casa del Mar el dia de la inauguració dels consultoris de l'ISM. Hi apareixen: Sr. Amadeu Garcia (president de la confraria de Palamós), Sr. Julio Cienfuegos (president de l'ISM a Catalunya), Dr. Soler i Sr. Edelmir Salics (president de l'ISM de Palamós).

Inicialment el Dr. Robau i el Dr. Soler cobrien aquest servei a casa seva fins que es va obrir la Casa del Mar l'abril de 1977. Així, els pescadors podien anar-hi cada tarda quan arribaven de pescar. Ajudant els doctors, hi havia: la Sra. Margarita Adroher (llevadora), la Sra. Maria Rosa Moliner (llevadora), la Sra. Maria Antonia Garcia (auxiliar) i la Sra. Joana Gasull (auxiliar).

Els serveis, amb les baixes incloses, els pagava l'Institut Social de la Marina i si necessitaven especialistes, els pescadors podien anar a l'Aliança.

El 1981 es va començar a demanar la igualtat de drets entre els treballadors de tots els sectors. L'ISM va deixar de pagar els metges pel servei que feien a la Casa del Mar i els treballadors del mar havien d'anar al consultori com tothom.

Com que els pescadors es van negar a ser privats d'aquest servei, la Confraria de Pescadors es va fer càrrec dels sous dels metges.

L'any 1983 es creà un conveni entre la Confraria, l'INSS (Institut Nacional de la Seguretat Social) i l'ISM, que va seguir tirant endavant el privilegi dels pescadors fins al 1985. A partir d'aquest any va tornar a ser la Confraria la que se n'ocupà.

El 1992 es va crear, a la mateixa Casa del Mar, el Centre de Reconeixement Mèdic amb un metge, una infermera i una auxiliar per a Sanitat Marítima de tot Girona. Aquest servei era el que actualment entenem com a assessor de riscos laborals. Consistia a fer el reconeixement mèdic a tots els pescadors per poder sortir a la mar. Aquest servei es va fer fins a l'abril de 1998. Des de llavors, els treballadors del mar es visiten a l'hospital.

Actualment l'ISM gestiona les altes i baixes dels pescadors que s'enrolen, entre altres prestacions.

L'Hospital Comarcal

L'any 1980, en l'època de Josep Parals com a alcalde, el patronat de la Fundació Mossèn Miquel Costa va acordar la creació del servei d'urgències permanent.

Fins aleshores les urgències les atenia el Dr. Terol, el qual, amb conveni amb el patronat de l'hospital, utilitzava l'estructura del centre per oferir assistència privada, fonamentalment de traumatologia, la seva especialitat.

En aquell moment l'hospital era bàsicament un asil dirigit per les germanes de l'orde de Sant Josep i gestionat pel Sr. Ezequiel Hinojosa (funcionari municipal) amb l'ajuda d'un comptable,el Sr. Josep Casellas, i una secretària, la Sra. Neus Altisent.

El primer servei d'urgències de 24 h es va obrir per la Festa Major de 1980. El formaren quatre metges: la Dra. Carme Casanovas, el Dr. Josep Balaguer, la Dra. Anna Maria Robau i el Dr. Lluís Vidal.

El 1981 es va publicar el mapa sanitari de Catalunya (fet per Ramon Espasa) i a Palamós s'hi ubicava un hospital d'àmbit comarcal, la qual cosa va generar unes expectatives de futur que fins llavors ningú no s'havia plantejat. Per delegació del batlle,es va fer un primer contacte amb la directora general de Política Hospitalària de la Generalitat de Catalunya, Sra. Elvira Aguilera.

L'estiu del mateix any la Dra. Montserrat Tura i el Dr. Ferran Santolaria es van incorporar al servei d'urgències. Posteriorment ho van fer el Dr. Miquel Despuig, el Dr. Eudald Ballesta, la Dra. Dolors Puigbò, el Dr. Josep M. Prat (com a cap de servei de laboratori), el Dr. Gerard Martí, el Dr. Boy i la llevadora Lourdes Guimerà.

Aquest any marcà l'origen d'un procés de transformació. Va sorgir un debat públic en el qual participà activament l'equip mèdic del centre que reclamava el pas de l'hospital a centre d'aguts amb l'establiment d'un concert amb el sistema públic. Les persones que van impulsar amb més força el projecte liderat per la Dra. Tura i els seus companys van ser: mossèn Josep Batalla, la Sra. Catalina Cargol (representant dels usuaris al patronat de la Fundació Mossèn Miquel Costa), el Sr. Manel Doporto i el Sr. Josep Buixeda (tinents d'alcalde de la vila), i més tard, el Sr. Jordi Sistach.La Sra. Lluïsa Muni, actual directora econòmica del centre, ja col·laborava amb la Dra. Tura en els temes econòmics.

El mes de novembre el patronat acordà l'edificació d'un hospital d'àmbit comarcal al costat del ja existent.

Segons la Dra. Tura, la Fundació Mossèn Miquel Costa esdevingué una eina de gran utilitat a l'hora de donar consistència legal i administrativa al nou projecte. El fet de ser una fundació creada segles abans, arrelada a la història, presidida per un alcalde democràtic i amb la participació de la societat civil al seu patronat, va ser essencial.

L'any 1983 la Generalitat va fer el desplegament del mapa sanitari i es consolidà la ubicació de l'Hospital Comarcal del Baix Empordà a Palamós.

Façana de l'Hospital Comarcal

Els posteriors governs del president Jordi Pujol, en concret el conseller de Sanitat, Sr. Laporte, i el cap de Servei d'Hospitals, Sr. Xavier Trias, van impulsar el desenvolupament de la Xarxa d'Hospitals Comarcals a tot Catalunya, apostant clarament pel de Palamós amb l'objectiu d'aproximar l'assistència sanitària als ciutadans.

L'any 1984 van començar les obres en el terreny requalificat i cedit per l'Ajuntament de la vila.L'any 1985 es posà en funcionament el servei d'urgències al nou edifici. El juny de 1987 es va obrir radiologia, la primera planta d'hospitalització i les consultes externes i el 1988, els quiròfans.

La Dra. Montserrat Tura va liderar la construcció de l'hospital i va ser directora del centre fins a l'any 1987. Posteriorment van ocupar aquest càrrec el Sr. Ballús i el Sr. Izaga. Però va ser el Sr. Jordi Calsina, que es va incorporar com a director gerent l'any 1989, qui finalment va posar l'hospital en ple funcionament l'any 1990 amb l'obertura dels 100 llits d'hospitalització i el progressiu funcionament de l'àrea quirúrgica.

Els primers caps de servei van ser: el Dr. Josep M. Prat (laboratori), la Dra. Conxa Avinyó (rehabilitació), el Dr. Joan Agulló (pediatria), la Dra. Fina Camós (farmàcia), el Dr. Josep M. Oller (medicina interna), el Dr. Enric Quintanilla (cirurgia), el Dr. Xavier Fornés (traumatologia) i el Dr. Mateu Ballarà (radiologia).

L'any 1994 es va constituir el Consorci Assistencial del Baix Empordà, una empresa pública formada per l'hospital de Palamós i el Consell Comarcal del Baix Empordà, encarregada de gestionar l'Atenció Primària reformada que hi ha a la comarca.

3 Fitxes

Qüestionari

- Quin any va néixer? On?
- Qui eren els seus pares? A què es dedicaven?
- On va estudiar?
- Quin any es va llicenciar?
- Sempre va exercir a Palamós?
- On treballava: privat, Seguretat Social, per a l'Estat, per als pescadors, assegurances...?
- Cobrava "iguales"? Tenia aconductats?
- Quants dies tenia de festa a la setmana? Feia vacances?
- Va tenir família? Com es deien la dona i els fills?
- Tenia algú que l'ajudés? infermera, mateixa dona?
- Com l'avisaven?
- Continuava formant-se? Com?
- Quins pobles visitava?
- Com es desplaçava?
- Quins altres companys (llevadores, infermeres) o metges recorda de la seva època?
- Recorda alguna situació de crisi sanitària viscuda?
- Recorda on es paria?
- Era diferent abans i després de la guerra?
- Té fotografies seves? Del lloc on treballava?
- Ha guardat el que feia servir?
- Quin era el seu material habitual?
- Com s'esterilitzava?
- Voldria explicar alguna cosa que no li hagi preguntat?

Gràcies per la seva col·laboració.

3.1. Metges

3.1.1. Dr. German Roselló Parlerís

Va néixer a Calonge el 18 de juliol de 1885 i arribà a Palamós amb el seu pare, Pere Rosselló Reixach, i el seu germà Àlvar.

El "doctor" es va llicenciar en medicina general el 28 de gener de 1910. Fou donat de baixa l'any 1958.

Al llarg de la seva vida professional va ser metge titular de Palamós i de Sant Joan, quan aquest nucli s'hi annexionà.

La seva consulta estava ubicada a l'actual plaça dels Arbres.

El Dr. Rosselló va ser regidor en el primer consistori de la Dictadura (1939) i jutge quatre mesos del 1939.

3.1.2. Dr. Ricard Benach i Sonet

Ricard Benach i Sonet va néixer el 6 d'octubre de 1885 a Sant Llorenç del Penedès, en el si d'una família d'agricultors.

Era una persona molt reservada, estricta i seriosa en la seva feina. Sempre estudiava i llegia molt.

El seu gran vici era fumar. Tenia un amic a l'Argentina que li enviava puros. Per a fer-los-hi arribar els enganxava darrere d'una capsa d'injeccions. No sempre aconseguien passar desapercebudes. Per a les ocasions en què els generals les interceptaven hi havia una dedicatòria feta a mida: "Que os siente mal".

El Dr. Benach al llarg de la seva vida exercí en tres llocs diferents: Montblanc, Sant Vicenç de Montalt i Palamós. Ell es presentava com a metge de capçalera i "metge de dones".

Treballava pel seu compte i era el metge titular de Sant Joan. Aquesta última tasca incloïa vetllar per la sanitat de les prostitutes del poble o, fins i tot, haver de fer autòpsies.

Quan va aparèixer el SOE va treballar per aquest des de casa.

Treballava tota la setmana i no tenia vacances. Només s'agafava el dia "lliure" quan havia d'acompanyar algun malalt a Barcelona.

El Dr.Benach, a diferència de molts dels metges de l'època, feia les anàlisis d'orina a casa.

La seva feina no acabava en el diagnòstic, sinó que sovint havia d'exercir de psicòleg o capellà. Antigament la relació amb el pacient era molt més estreta, el metge era un confident. A més, quan naixien nadons a punt de morir havien de ser batejats ràpidament, per tal que "poguessin anar al cel".

Per a fer les visites es desplaçava a peu o amb tartana.

El Dr. Benach va deixar d'exercir als seixanta anys.

Durant la guerra el Dr. Benach va ser conegut com el "rojo de missa".

Era un republicà catòlic, motiu pel qual va ser perseguit pels dos bàndols.

El Dr. Benach a casa seva

3.1.3. Dr. Manuel Arana Vallés

Manuel Arana, natural de Manresa, nasqué l'11 de novembre de l'any 1886.

Es llicencià en medicina general, l'any 1911 i es col·legià el 1913.

El 15 de febrer de 1963 va celebrar les seves bodes d'or en medicina.

El doctor fou donat de baixa (del Col·legi Oficial de Metges de Girona) l'any 1970 per defunció.

Treballava pel seu compte, pel SOE (quan va aparèixer) i era metge d'empresa de la fàbrica Vincke.

En Manuel Arana fou alcalde de Palamós en l'època de la Dictadura del general Primo de Rivera (1924-1930) i regidor l'any 1939, després de la Guerra Civil.

3.1.4. Dr. Josep Figa Oliu

El 1876 Càndid Figa Piferrer, metge de Girona, es va casar amb una palamosina. Un dels seus fills era el metge Josep Figa Oliu i un altre, el farmacèutic Lluís Figa Oliu, que fou jutge de Palamós entre 1920 i 1923.

El Dr. Figa Oliu va exercir medicina general i fou donat de baixa (del Col·legi Oficial de metges de Girona) el 5 d'agost de 1937 per trasllat.

3.1.5. Dr. Francesc Dalmau Norat

El Dr. Francesc Dalmau

Francesc Dalmau va néixer el juliol de l'any 1916. El seu pare era metge, poeta i tenia una activa vida política. De fet, va ser diputat de la Generalitat de Catalunya. Francesc va seguir els passos del seu pare: va estudiar medicina i va ser diputat a la Generalitat per ERC. Cal afegir que va arribar a ser alcalde de la vila de Palamós.

El 31 de desembre de 2003, a l'edat de 88 anys, va morir.

El 14 d'abril, quan va arribar la Segona República, Francesc estava estudiant el tercer curs de la carrera a Barcelona.

La revolta de Franco el va agafar a Barcelona, quan només li faltava l'examen pràctic de microbiologia per acabar la primera meitat de carrera. Durant la Guerra Civil va treballar guarint ferits de guerra, com a ajudant, a l'Hospital Militar de Girona.

En acabar la Guerra es va exiliar a França amb el seu pare. A Montpeller va poder seguir amb la carrera, gràcies a l'existència d'un comitè que ajudava els refugiats catalans a continuar estudiant.

L'exili no va ser fàcil. El Dr. Dalmau va arribar a malviure en camps de concentració, d'on sortosament va poder escapar.

Un cop va acabar la carrera, per circumstàncies de la vida, va arribar a Palamós i no en va marxar.

3.1.6. Dr. Rafael Soler Sala

Rafael Soler i Sala va néixer el 10 de juny de 1911 a Vilanova i la Geltrú. El pare era un empresari que es dedicava a la importació i exportació de productes de Cuba, llavors anomenats "Indianus".

Durant la guerra la família Soler es va veure molt afectada. En aquells temps vivien a Vilanova i la Geltrú i Pablo Soler n'era l'alcalde. Considerats feixistes, van ser molt perseguits pels rojos. Uns anys més tard Rafael Soler es va traslladar a Palamós.

El Sr.Soler era un gran amant de les motos, en va arribar a posseir 18. Un altre dels seus vicis eren els cigars. Quan sortia de festa carregava la butxaca de la seva camisa amb quatre "Habanos" i la seva petaca. El jove Rafael va estudiar a Salamanca, on es va llicenciar l'any 1940. Rafael va arribar a Palamós gràcies a la baixa del Dr.Arana com a titular de Vall-llobrega. El doctor era metge del SOE, d'esports, de pescadors, forense i de ports. Com a metge de ports s'ocupava de la zona que va des de l'Estartit fins a Sant Feliu. Com era habitual en l'època, tenia aconductats. Els seus clients solien ser gent benestant de Palamós i rodalies.

El Dr. Rafael Soler Sala

Palamós, Vall-llobrega, el Figuerà i Sant Antoni eren pobles que estaven al seu abast. Al principi per a desplaçar-se anava a peu. Més endavant en bicicleta o moto. I els últims anys, amb l'arribada del 600, ho feia en cotxe. El seu material més destacable era un aparell d'escòpia (raigs X). Llavors no tots el metges en tenien.

La seva carrera va finalitzar el 3 de juny de 1992, data en què va morir.

Hi ha dues anècdotes remarcables de la seva vida que ens ajuden a conèixer el caràcter de Rafael Soler:

Fotografia del Xivarri, restaurant del barri vell de Palamós on cantaven havaneres. La seva dona i ell són els primers començant per la dreta.

❝ Un dia va arribar a la badia de Palamós un vaixell militar que es creia que podia estar en quarantena. Abans de deixar desembarcar calia fer les proves necessàries per verificar l'estat de salut dels tripulants. Per a fer-ho era necessari el metge de ports, en aquest cas el Dr.Soler.

En arribar al vaixell el va rebre un dels dirigents militars. Quan el doctor es disposava a pujar les escales, el dirigent el va obligar a cedir-li el pas. Això desencadenà una petita discussió. A continuació el doctor, molt astut, li va cedir el pas. Un cop el dirigent militar va haver pujat, Rafael va girar cua. El vaixell es va quedar en mig de la mar sense un metge que pogués comprovar el seu estat de salut. En aquestes condicions no podien entrar al port de Palamós.

El doctor va tornar a casa, va dinar i va fer la seva becaina diària. Quan li va semblar oportú va tornar al vaixell per passar consulta. Val a dir que el dirigent i el Dr.Soler acabarien per ser bons amics.

❝ Una parella d'estrangers van arribar a la consulta del Dr. Soler. La dona no es trobava bé. Un cop acabada la visita, el doctor sabia de quina malaltia es tractava. En acomiadar-se li va dir a l'home que tornés sol, sense la muller. L'estranger va tornar aquell mateix dia. Llavors el doctor li va dir el que no havia gosat explicar davant la dona: que a la seva parella li quedava un any de vida. Tanmateix li aconsellà que no li ho digués i que la fes feliç el que li quedava de vida.

A Amèrica, d'on ells venien, tampoc no hi havia remei per al càncer. Així que l'home li va fer cas. Un any més tard, quan la dona ja estava enllitada, no se'n va poder estar i li va parlar d'aquell metge. Ella va estar tan agraïda que no li haguessin dit res fins al moment, que va fer escriure una carta donant les gràcies al doctor d'aquell poble de platja.

3.1.7. Dr. Josep Marsillach Cama

Una divertida caricatura del Dr. Marsillach rialler

Nasqué el 1903 a Sant Joan. Poc després del seu naixement, la família es traslladà a Palamós. L'any 1970, quan encara treballava, va morir.

Josep va cursar el batxillerat al Collell i els estudis de medicina a la ciutat de Barcelona on es llicencià el 1930 en l'especialitat de cirurgia. Els seus primers anys de feina els passà a Barcelona. Durant la guerra fou cirurgià de guerra fins que, en guanyar Franco, va haver de marxar exiliat a França. Al nou país va treballar com a metge al camp d'Argelès.

Quan va arribar la Segona Guerra Mundial, va tornar a Catalunya, concretament a la Vall d'Aran. El seu destí final va ser Palamós on visitava a casa i a l'hospital. A ambdós llocs hi practicava la cirurgia, encara que a casa es tractava de petites intervencions.

Treballava sol, excepte algunes vegades que el practicant del poble (el Sr. Romero) li donava un cop de mà.

Cal afegir que el Dr.Marsillach va ser metge de la fàbrica Vincke de l'any 1965 al 1970.

3.1.8. Dr. Josep Robau Barnés

El Dr. Josep Robau Barnés

Josep va néixer el 14 de maig de 1922 a Palamós. Era un home tranquil. Les seves grans aficions eren pintar i anar a pescar. Cal afegir que va ser president del Futbol Club Palamós de l'any 1964 al 1968.

Va començar la carrera a Barcelona i la va acabar a Salamanca. Com molts metges de l'època, va haver de deixar els estudis durant la Guerra Civil, però finalment va obtenir el títol l'any 1955. Al llarg de la seva carrera sempre va exercir a Palamós, on treballava en qualitat d'interí per al SOE (més endavant S.S.), formava part de l'ISM i tenia aconductats. Era conegut com el metge de la gent treballadora. S'agafava lliures els dimarts a la tarda per anar a pescar o pintar. El seu mes de vacances era el novembre. A casa no tenia infermera però la dona, Margarita, feia de secretària rebent trucades i concertant cites. Els pobles que estaven al seu abast eren Palamós, Vall-llobrega, Sant Antoni i alguns masos dels voltants.

El doctor gaudia d'un utensili per prendre la pressió, un aparell de rajos, un aparell elèctric en què bullia el material, etc. Quan es va dur a terme el primer trasplantament de cor al món (a Àfrica del Sud) Josep va fer una conferència a la Casa de Cultura.

Una de les situacions més divertides que les seves filles recorden és la següent:

> El doctor necessitava una mostra d'orina d'una pacient per acabar de fer el diagnòstic. Quan li ho va demanar ella va agafar el cabàs i en va treure l'orinal ple, aquesta vegada venia preparada.

3.1.9. Dr. Joan Ballester Font

Joan Ballester va néixer el 25 de gener del 1900 a Barcelona i va morir el 21 de març de 1971. Es va llicenciar el 7 de març de 1925.

Al final de la seva carrera va venir a Palamós per exercir de metge titular a Vall-llobrega, però mai no va agafar possessió d'aquesta plaça i es va limitar a treballar per al SOE des de Palamós.

3.1.10. Dr. Josep Galí Bosch

Josep Galí va néixer a Palamós l'any 1932. Va estudiar la carrera a Barcelona i es va llicenciar l'any 1956.

Va treballar tres anys al Clínic de Barcelona i a l'Hospital de Sant Pau i l'any 1959 es va traslladar a Palamós. Un cop instal·lat treballava per lliure i visitava per l'Aliança.

Tenia el consultori separat del pis però en el mateix bloc i això li proporcionava comoditat. Quan algú volia que el visités el telefonava o es presentava a casa seva. No tenia infermera però la seva dona recollia les trucades i rebia les visites.

El Dr. Galí feia domicilis a Vall-llobrega, Sant Antoni, Sant Joan i Palamós. Per a desplaçar-se utilitzava la vespa i, quan el va tenir, el Seat 600.

Pràcticament cada dia s'havia de llevar del llit per atendre alguna visita urgent. Estava les 24 hores del dia al servei dels malalts.

Cal destacar que a la seva consulta hi havia un aparell d'escòpia (raigs X), un aparell per calcular la velocitat de sedimentació i un petit maletí de cirurgia.

El Dr.Galí recorda una divertida situació en què es va trobar a la seva consulta:

❝ Tot va començar amb l'arribada d'un andalús, amb el seu exòtic accent, que patia desequilibris intestinals. El Dr. Galí li va receptar supositoris. Un parell de dies després, amb la sala d'espera plena, es va produir una mena de rebombori general. L'andalús dels supositoris havia empitjorat. El doctor solia donar preferència al pacient més greu, així és que va fer passar l'andalús al despatx. Però abans d'arribar-hi va explicar a crits el seu problema. L'home, aparentment molt malalt, no parava de vomitar. El veritable problema era que es menjava els supositoris. Això va produir una rialla general en tot el consultori.

El Dr. Galí al seu despatx

3.1.11. Dr. Santiago Terol Piqueras

Santiago Terol va néixer el 4 d'agost de 1941 a Gandia (València).

Es va llicenciar el 6 de setembre de 1971 i pocs mesos després va començar a treballar a l'Hospital de Palamós. Va ser metge de la Vincke del 1979 al 1995.

3.1.12. Dr. Toni Jané Jaudrés

Toni Janés va néixer el 12 de desembre de 1953 a Mataró.

Va estudiar la carrera de medicina a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Quan va acabar la carrera va treballar a la Residència de la Candelaria a Santa Cruz de Tenerife. Durant aquesta època va fer l'especialitat, aleshores quasi desconeguda, de metge de família. L'any 1984 es va traslladar provisionalment a Palamós. Però va conèixer la que seria la seva futura esposa i el traslat es va fer definitiu.

El Dr. Jané va treballar al SOU de Palamós des que va arribar fins que el servei es va acabar. Actualment treballa per a l'ICS a Sant Feliu.

3.2. Llevadores

3.2.1. Sra. Maria Rosa Moliner

La Sra. Maria Rosa Moliner

Maria Rosa va néixer a Vilafranca del Penedès l'any 1922.

Va estudiar a Vilafranca i va obtenir el títol l'any 1944.

Sempre va exercir a Palamós. Treballava pel seu compte, pel SOE i a la Clínica Baix Empordà. No cobrava "iguales", es posaven en contacte amb ella independentment del metge i no tenia ni dies de festa ni vacances.

Visitava a Palamós, Vall-llobrega i Sant Joan. Per a desplaçar-se anava a peu o amb bicicleta fins que va tenir la "mobilette".

El material que utilitzava eren un parell de pinces i poca cosa més. Maria Rosa ho esterilitzava tot submergint-ho en alcohol.

3.2.2. Sra. Matilde Ribas Peix

Matilde va néixer a Borrassà (Girona) l'any 1928. Va estudiar a Figueres i va obtenir el títol l'any 1956. Sempre va exercir a Palamós.

Treballava per lliure i, durant poc menys de vuit anys, va treballar a la Clínica del Baix Empordà.

Es posaven en contacte amb ella fent córrer la veu del poble. El preu no estava estipulat, cobrava el que creia escaient segons l'economia dels clients.

El material que recorda utilitzar és la seda negra, pinces i agulles de sutura. Ho esterilitzava tot bullint-ho, i a la Clínica amb l'autoclau. Visitava a Sant Antoni, Sant Daniel, Sant Joan, Vall-llobrega i Palamós. Solia desplaçar-se caminant o amb bicicleta. Però cap al final de la seva carrera utilitzava moto.

Matilde Ribas explica que al final de la seva carrera els nens ja no es morien tant, la cosa havia canviat d'uns anys encà. Una de les moltes anècdotes que Matilde conserva de la seva vida com a llevadora és la següent:

> Un bon dia una dona va trencar aigües abans del temps previst. Un cop la mare va tenir la nena als braços, Matilde va veure que en venia un altre. La família no ho sospitava, però eren bessons. Els nens eren molt petits i la mare no acabava d'estar bé. El que es feia en aquests casos era anar a Girona. Van agafar l'ambulància, però se'ls va avariar a mig camí. La llevadora va decidir agafar les nenes i arribar amb taxi fins a l'Hospital. Així va ser com les nenes es van salvar.

3.2.3. Sra. Margarita Adroher Canadell

Margarita va néixer el 27 de setembre de 1935 a Besalú. La jove Margarita va cursar el batxillerat a l'Acadèmia Abat de Banyoles. Després va fer un curs de fisiologia a Barcelona que li permetia anar a l'Hospital Clínic a fer pràctiques on, fins i tot, posava injeccions.

El 15 de febrer de 1956 va obtenir la diplomatura d'infermeria i el 17 de maig de 1957 es va treure el títol de llevadora. Va treballar provisionalment a la maternitat

de Barcelona durant dos anys. Va venir a Palamós gràcies a la plaça que va deixar lliure a l'Hospital la Sra. Paquita quan es va jubilar. Tenia una jornada molt atapeïda: dos cops a la setmana anava a fer classes d'educació maternal al tennis, cada dia fins a les dotze visitava a l'ambulatori del carrer de Sant Joan Baptista de la Salle, visitava a l'hospital i , de tant en tant, feia parts a la Clínica del Baix Empordà.

També tenia una consulta a casa seva i feia domicilis. Els domicilis incloïen passar la nit a casa del nounat, així s'evitava la preocupació de la família. A tot això cal afegir els controls postpart. Aquests consistien a fer un seguiment del nadó. És a dir, anava diàriament a casa del nounat per a banyar-lo, fer les cures apropiades al llombrígol, donar els consells apropiats per a la cura del nadó, etc. La llevadora recorda que utilitzava pinces, un utensili per a treure grapes, material de sutura, un tub per aspirar mucositats, seda per lligar els cordons dels llombrígols... Per a saber com estava col·locat el nadó palpava la panxa de la mare i per auscultar feia servir un fonendoscopi. Margarita explica que pel fet de ser llevadora tenia gairebé "l'obligació" d'anar als batejos dels nadons que portava al món. El fet de no anar-hi era una gran ofensa per a la família. Hi havia èpoques en què no donava l'abast entre parts i batejos.

De les moltes anècdotes que recorda aquestes dues són les que més la impactaren:

> En una ocasió va rebre una trucada demanant el seu servei i de fons se sentia el nadó que ja plorava.

> També recorda que va veure néixer un nadó sense crani. En veure-ho, en lloc d'avisar el doctor, va trucar al capellà. Com que no el va trobar el va batejar ella mateixa provisionalment. L'endemà no havia mort i el van poder batejar. Finalment, com ja era d'esperar, va morir.

Margarita Adroher a la porta de la maternitat de Barcelona amb una de les criatures als braços

3.3. Infermeres

3.3.1. Sra. Dolors Sarrinat Hospital

Dolors va néixer el 29 de setembre de 1935 a Giron. Va començar a treballar als 15 anys "obrint i tancant la porta" de la Germandat de la Unió Palamosina. A poc a poc es va anar guanyant la confiança dels metges a qui ajudava i va acabar fent d'administrativa i auxiliar de clínica fent les estadístiques de les visites i malalties, donant l'envàs clínic, etc. També feia cures i posava injeccions. Per això era i és coneguda com la "Dolors de les injeccions". Quan l'hospital nou es va acabar li van oferir una feina d'administrativa, però la residència Álvarez de Castro (actual hospital Trueta) no va complir la promesa que li havia fet. L'inspector de la residència Álvarez de Castro va rebre visites de pràcticament tots els metges de Palamós, demanant que la Dolors tornés, però no va ser possible. Els doctors li tenien un afecte especial. Feia temps que tots ells, sobretot el Dr.Sabrià, li insistien que estudiés la carrera d'infermera.

Com a infermera va treballar a nombrosos llocs: al servei d'urgències de l'Álvarez de Castro, va treballar a Ràdio Liberti durant dotze anys, va ser infermera general a Palamós, la Bisbal i Sant Feliu; i també va ser infermera titular a Pals, la Bisbal i a Palamós. Dolors va ser la primera noia de Palamós que va conduir moto i cotxe. Si mai li posaven una multa mentre estava fent domicilis, anava a la Guàrdia Civil i li treien immediatament. Tothom la coneixia i apreciava el seu servei.

Dolors Sarrinat amb la seva emblemàtica vespa a la platja de la Fosca

3.3.2. Sra. Maria Antonia Fuster

Maria Antonia va néixer a Mallorca. Va cursar els estudis d'infermeria a Mallorca. Pocs anys després va arribar a Palamós. Un cop instal·lada va començar a treballar al consultori del carrer Sant Joan Baptista de la Salle com a infermera. Quan la Sra. Lourdes, cap d'infermeria, va marxar a Palafrugell ella va ocupar la seva plaça de cap durant uns anys. Actualment treballa a l'Ambulatori Catalina Cargol del carrer Hospital.

Quatre germanes de l'orde de Sant Josep als quiròfans de "l'Hospital Nou"

3.4. Religioses

3.4.1. Religioses de l'orde de Sant Josep

Les religioses que hi havia a Palamós eren de l'orde de Sant Josep, fundat per Maria Gay. Les germanes van ser les encarregades de l'hospital fins que, a finals de segle, es va fer comarcal. Feien funcions molt diverses: ajudaven el metge i les llevadores, assistien malalts a domicili (Sant Joan, Palamós, Vall-llobrega), vetllaven els malalts i tenien cura dels ancians que estaven al seu càrrec. Moltes vegades, quan arribava algun ferit a l'hospital i no hi havia cap metge, havien d'aturar el cop.

Una de les germanes que serví a l'hospital al llarg del segle XX va ser la Màxima.

La germana Màxima

3.4.2. Sra. Màxima Santamarina Miguel

Màxima va néixer el 30 d'abril de 1939 a Burgos. D'adolescent va entrar a l'orde de religioses de Sant Josep, com a alumna, per a millorar la seva formació. Anys més tard va fer el noviciat i els vots a Girona, és a dir, va entrar a formar part de la congregació com a germana. La germana Màxima va arribar a Palamós després d'haver estat dos anys a l'hospital de Sant Feliu.

3.5. Administrativa

3.5.1. Sra. Lídia Garcia Quera

Lídia va néixer a Palamós. Sempre va estudiar al municipi: primer als Col·legis Nacionals i després a l'Acadèmia Peralt i Rovira. L'any 1969 va fer les oposicions per a administrativa de l'ICS (Institut Català de la Salut). Inicialment va treballar al consultori del carrer Sant Joan Baptista, més tard a Inspecció i, per últim, a l'Ambulatori Catalina Cargol.

3.6. Metges de Palamós al COMG

Aquest apartat del treball està format per una taula en què apareixen tots els metges registrats al Col·legi Oficial de Metges de Girona al llarg del segle XX, amb una característica comuna: en col·legiar-se estaven domiciliats a Palamós. Això té sentit ja que, a principis de segle, pràcticament tots els metges exercien allà on vivien. A finals de segle aquest fet perd valor. Per una banda els metges exercien allà on viuen necessàriament. Per l'altra, no apareixen els últims registrats ja que les dades s'han informatitzat i són d'accés restringit.

El quadre de metges es pot consultar en el treball original, que es custodia al Servei d'Arxiu Municipal.

4 Conclusions

Al llarg del segle XX el món urbà ha desplaçat el rural. Les ciutats s'han transformat. Han deixat la imatge de poble gran, per a convertir-se en autèntiques ciutats constituïdes per edificis emblemàtics.

Aquests cents anys han aportat molts avenços tant mèdics com socials. Partim d'una societat on el treballador era quasi esclau i arribem a l'actual societat del benestar.

Els descobriments en medicina han esta fonamentals. Els antibiòtics, encara ara, són una de les millors eines. Recordem que quan els primers metges citats al treball varen estudiar la carrera, no existien les sulfamides ni la penicil·lina. Actualment, l'home ha completat el projecte genoma i és capaç de fer trasplantaments d'òrgans.

Els ajuntaments també han estat clau en la immensa millora sanitària de la societat. Com a responsables de les campanyes de sanejament han construït claveguerams i depuradores, creat el sistema d'aigua corrent, traslladat els cementiris fora dels nuclis urbans, etc.

Totes aquestes millores no haurien arribat a la gent del carrer sense la voluntat de l'Estat de fer la sanitat a l'abast de tothom. Les successives lleis i organismes, que han aparegut al llarg del segle, han fet possible que aquesta voluntat es fes realitat. Avui en dia gaudim d'una sanitat gratuïta i universal.

A Palamós, la culminació d'aquest procés ha estat l'obertura de l'Hospital Comarcal i la inauguració del centre de salut Catalina Cargol. Ambdós centres estan regits per l'esperit que ha fet avançar la medicina fins als nostres dies. L'esperit que ha assolit el que era inimaginable a principis de segle: sanitat gratuïta per a tothom.

Diuen que una imatge val més que mil paraules. Els següents gràfics reflecteixen l'espectacular millora de les condicions de vida a l'Estat espanyol al llarg del segle XX.

Taxa de mortalitat infantil
i probabilitat de morir entre 1 i 4 anys, 1930-2000

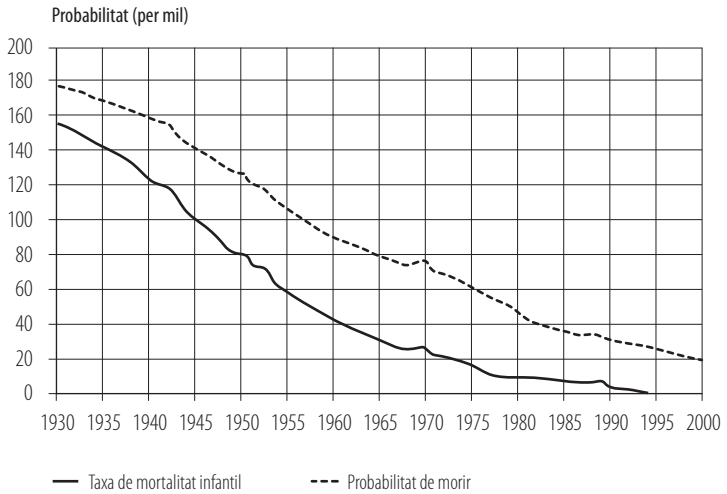

Font: estimacions del CONAPO

En aquest gràfic es pot observar la impressionant davallada tant de la mortalitat infantil com de la probabilitat de morir entre 1 i 4 anys. La millora més important es produeix a la dècada dels seixanta amb la creació de la Seguretat Social. Aquest organisme ha aconseguit, progressivament, que la sanitat pública estigués generalitzada per a la majoria dels ciutadans. Les dades ens mostren que l'any 2000 les xifres d'infants morts al nostre país són equiparables a les dels països més desenvolupats.

Esperança de vida al néixer, per sexes. Espanya 1865-1990

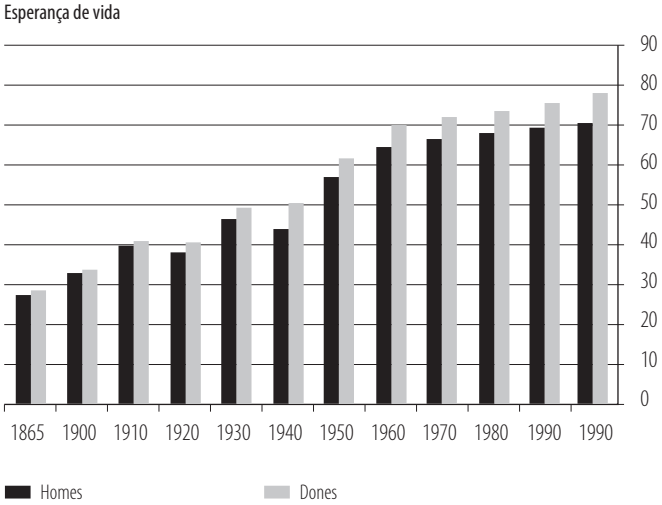

Font: Font: Anna CABRE. La reproducció de les generacions catalanes 1856-1960.1989

A principis del segle XX els espanyols i les espanyoles tenien una esperança de vida al néixer de poc més de 30 anys. En canvi, a finals de segle aquesta esperança de vida al néixer en els homes era de més de setanta anys i en les dones ratllava els 80. Les incessables investigacions fan pensar que aquestes xifres seguiran augmentant els pròxims anys.

5 Opinió personal

El treball m'ha estat de gran utilitat. M'ha aportat molt més del que esperava, en molts aspectes. En primer lloc, he après a ser pacient. El temps de recollida d'informació ha estat llarg i cap pàgina no ha pogut ser definitiva fins al final. Per expressar amb claredat els nous coneixements m'ha estat essencial desenvolupar una bona capacitat de síntesi i esperit crític. Tenia moltes dades, documentals i vivències, sovint contradictòries. La tasca més complicada ha estat fer-ho encaixar tot. L'organització també ha estat indispensable. Aquest treball no es fa amb un o dos mesos. Un constant exercici de camp s'amaga darrere d'aquestes pàgines. També he après i descobert coses realment interessants tant de Palamós com de la medicina. Ara conec més el meu poble, li tinc més estimació. El treball m'ha enriquit com a persona. Hi ha una pinzellada de tots aquells que hi han participat i, en menor o major mesura, m'han transmès part de la saviesa necessària per a la vida.

Finalment, aquesta experiència ha reafirmat la meva decisió d'estudiar medicina.

6 Llistat d'abreviatures

AP- Assistència Primària
APD- Assistència Pública Domiciliària, s'anomenava així als metges, infermeres i farmàcies titulars.
ATS- Ajudant Tècnic Sanitari, actualment diplomat en infermeria.
CEE- Comunitat Econòmica Europea
CIU- Convergència i Unió
COMG- Col·legi Oficial de Metges de Girona
CONAPO- "Consejo Nacional de Población"
ERC- Esquerra Republicana de Catalunya
ICS- Institut Català de la Salut
INP- Instituto Nacional de Previsión
INSALUD- Institut Nacional de Salut
ISM- Institut Social de la Marina
OTAN- Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord
PP- Partit Popular
PSOE- Partit Socialista Obrer Espanyol
SNS- Sistema Nacional de Salut
SOE- Seguro Obligatorio de Enfermedad
SOU- Servei Ordinari d'Urgències
SS- Seguretat Social
UCD- Unió de Centre Democràtic

7 Bibliografia

LLIBRES

Sutcliffe, J; Duin, N: ***Història de la Medicina.*** Morgan Samuel Editions. Londres, 1993.
Generalitat de Catalunya, Departament de Sanitat i Assistència Social: ***La Sanitat a Catalunya.*** Servei Central de Publicacions de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1980.
Mestre Godes, J: ***Breu Història de Catalunya.*** Edicions 62. 1998.
Trijueque Fonalleras, P: ***La Gent de la Vila de Palamós, 1562-1950.*** Ajuntament de Palamós, 2002.
Medir, RM; Sapena, C: Palamós. ***Quaderns de la Revista de Girona.*** Diputació de Girona i Caixa d'Estalvis Provincial. 1998.
Col·legi Oficial de Metges de Girona: ***Llibre del Registre d'Altes i Baixes dels col·legiats.***
Freire, JM: ***Evolución, situación y retos de la Atención Primaria en España.*** Departamento de Salud Internacional de la Escuela Nacional de Salud. España.
Weltz Gispert, A: ***L'Abans Palamós Recull Gràfic 1887-1965.*** Efadós editorial.

ARTICLES A REVISTES

"Parlant de l'Hospital de Palamós amb la Montse Tura". Revista Proa. Palamós, 20 de desembre de 1982.
"La Unión Palamosense, una Mutualitat encara viva, entrevista realitzada al Sr.Casellas Amador". Revista Proa. Palamós, abril de 1988.
Albacar, M; Borrell, C: "Mortalidad infantil en la ciudad de Barcelona (1983-1998)". Revista Gaceta Sanitaria.

ARTICLES A DIARIS

"L'Hospital de Palamós vol convertir-se en centre mèdic del Baix Empordà". Punt Diari. 3 d'octubre de 1982.
"Estatuts de la Mutualitat de Previsió Social la Unió Palamosina". Generalitat de Catalunya, Departament de Treball, Direcció General de la Seguretat Social. 14 de gener de 1991.
"Qué es el Instituto Nacional de Previsión". Publicacions del Instituto Nacional de Previsión. Madrid, 1923.

PÀGINES WEB

Mútua de Salut l' Aliança, disponible a
www.aliança.es/aliança_avui_cast/historia.php?menu=Lentitat&submenu=historia

Federació de Mutualitats de Catalunya, disponible a
www.mutualitats.es/L_2_historia.php.

Història de l'Hospital de Palamós: Serveis de Salut Integrats del Baix Empordà i Hospital de Palamós, disponible a
www.hosppdal.es/index.php?pagina=44&categoria=46

Seguridad Social Ministerio de Trabajo e Inmigración, disponible a
www.segsocial.es/Internet_1/LaSeguridadSocial/HistoriadelaSeguridat47711/ind

Seguridad Social Trámites y Gestiones, disponible a
www.segsocial.es/Internet_1/TramitesyGestiones/AsistenciaSanitaria/index.htm

Mapes de Palamós, disponible a
www.callejeropalamos.com

Entrevista Francesc Dalmau i Norat, disponible a
www.radiopalamos.com

Evolución demográfica moderna de Espanya, disponible a
www.wikipedia.org/wiki/Evoluci%C3%B3n_demogr%C3%A1fica_moderna_de_E

Cronología de acontecimientos médicos (1945-1994) (1956-1982)(1984-2001) disponible a
www.cardenashistoriamedicina.net/capítulos/es-cap13.htm

ALTRES

"Espai del Metge Rural". Museu d'Història de Sant Feliu de Guíxols.
Actes de la Junta Municipal de Sanitat, 1822-1947, i documentació de referència. Servei d'Arxiu Municipal de Palamós.
Habitants de Palamós. Ajuntament de Palamós: Secretaria General.

8 Agraïments

No m'agradaria acabar el treball sense agrair la col·laboració a tots aquells que l'han fet possible amb el seu interès i paciència. Moltes gràcies:

- Família Benach per la seva dedicació i interès
- Dr.Galí i Teresa Camós (la seva esposa)
- Anna Marsillach (filla del Dr.Marsillach)
- Rafael Soler (fill del Dr.Soler)
- Dr. Toni Jané
- Dr. Ferran Santolaria (metge adjunt de traumatologia a l'Hospital de Palamós)
- Dr.Josep Maria Prat (cap de Servei de Laboratori a l'Hospital de Palamós)
- Lluïsa Muni (directora econòmica de l'Hospital de Palamós)
- Màxima Santamarina
- Margarita Adroher (llevadora)
- Matilde Peix (llevadora)
- Maria Rosa Moliner (llevadora)
- Dolors Sarrinat (diplomada en infermeria)
- Antonia Fuster (diplomada en infermeria)
- Lídia Garcia (administrativa del consultori del carrer Sant Joan Baptista de la Salle i d' Inspecció)
- Joana Gasull (administrativa de l'ISM)
- Josep Torroella (cap de l'ISM a Palamós)
- Pere Trijueque (historiador de Palamós)
- Xavier Roca (amb qui he contactat al COMG)
- Cristina Soler per ajudar-me en el disseny de l'eix cronològic.
- Servei d'Arxiu Municipal de Palamós per aportar-me idees i contactes.

Agraeixo especialment a la Dra. Montserrat Tura, actual consellera de Justícia, haver-se interessat pel treball i haver contestat amb rapidesa i sinceritat el correu electrònic que li vaig enviar.
També vull donar les gràcies a la meva tutora, Hortènsia Tauler, per l'ajuda i els bons consells. M'ha agradat treballar-hi.
Per acabar, vull donar les gràcies a la meva família per la paciència que han tingut.

AJUNTAMENT DE PALAMÓS
Àrea de Cultura i Patrimoni

SAMP
Servei d'Arxiu Municipal de Palamós

CAJA MADRID

9a edició

Premi de Recerca
Vila de Palamós
2008-2009

LA MEDICINA DEL SEGLE XX A PALAMÓS

© NÚRIA VIDAL ROBAU
© 2010 D'AQUESTA EDICIÓ
AJUNTAMENT DE PALAMÓS

COORDINA
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE PALAMÓS
RESUM LINGÜÍSTIC
TERESA CUADRADO
DISSENY I MAQUETACIÓ
LLUÍS PARERAS DISSENY GRÀFIC
IMPRÈS A CATALUNYA L'ABRIL DE 2010 PER
IMPREMTA AUBERT
DIPÒSIT LEGAL
GI-396-2009

Es prohibeix la reproducció total o parcial d'aquesta obra, en qualsevol de les seves formes, gràfica, digital o audiovisual, sense l'autorització prèvia i escrita de l'editor, llevat de citacions a revistes, diaris o llibres, sempre que es faci esment de la seva procedència.

L'Ajuntament de Palamós no es fa responsable dels continguts i opinions que es reflecteixen en el text, així com de possibles errors o imprecisions.